

אפליה במספרים

קובץ נתונים סטטיסטיים - הקהילה הבדואית בנגב

פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי | ארגון ערבי-יהודי שהוקם בשנת 1997 על ידי תושבים יהודים וערבים בנגב, במטרה לשמש מסגרת לשיתוף פעולה יהודי-ערבי כבסיס למאבק משותף לשוויון זכויות אזרחי. הפורום מנהל מאבקים נגד אפליה בתעסוקה ובשירותים, מאבקים לצדק חלוקתי, ולמען מציאת פתרונות הולמים לתושבי הכפרים הבלתי מוכרים. במרכז פעילות הפורום עומד עידוד השותפות היהודית-ערבית במאבק למען זכויות אזרח ושוויון אזרחי לערביי הנגב. הפעילות והפרויקטים של הארגון מבוססים תמיד על פעילות משותפת ערבית-יהודית.

info@dukium.org | 050-7701118/9 | www.dukium.org

ינואר 2017

איסוף נתונים: בן פרג'ון ומיכל רותם

כתיבה: מיכל רותם

תרגום לאנגלית: מיכל רותם

תרגום לערבית: ראתב אבו קרינאת

צילום תמונת שער: יואב גלאי

תוכן עניינים

5	מבוא
7	הערות והבהרות פתיחה
8	פרק א': אוכלוסיה ויישובים בנגב
14	פרק ב': חינוך והשכלה
20	פרק ג': שכר ותעסוקה
25	סיכום

רשימת תרשימים

- תרשים 9: אחוז הזכאים לתעודת בגרות ואחוז הזכאים לתעודת בגרות שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות בשנת הלימודים תשע"ד (2013-2014) לפי ישוב מגורים
- תרשים 10: אחוז שלא למדו בכיתה י"ב מתוך קבוצת הגיל לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה
- תרשים 11: שכר ממוצע לשכיר לחודש עבודה לפי ישוב, 2013
- תרשים 12: אחוז בני 15 ומעלה שעבדו כשכירים, 2008
- תרשים 13: אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום לפי ישוב, 2013
- תרשים 14: גיל חציוני לפי ישוב, 2008
- תרשים 15: אחוז בני 0-17 בסוף שנת 2014 לפי ישוב
- תרשים 16: אחוז בני 15 ומעלה שאינם בכוח העבודה האזרחי השנתי, 2008
- תרשים 17: אחוז מקבלי גמלת הבטחת הכנסה (נפשות) לפי ישוב, 2014

- תרשים 1: אוכלוסיית הנגב לפי קבוצת אוכלוסיה בשנים נבחרות
- תרשים 2: האוכלוסיה הבדואית בנגב לפי צורת ישוב, 2016
- תרשים 3: מספר ישובים בנגב לפי קבוצת אוכלוסיה בשנים נבחרות
- תרשים 4: הריסות מבנים בקרב האוכלוסיה הבדואית בנגב לפי מבצע ההריסה, 2013-2015
- תרשים 5: אחוז בני 15 ומעלה לפי מספר שנות הלימוד שלמדו ולפי ישוב מגורים, 2008
- תרשים 6: אחוז בני 15 ומעלה שלא למדו כלל לפי ישוב, 2008
- תרשים 7: אחוז בני 15 ומעלה לפי התעודה החינוכית הגבוהה ביותר ולפי ישוב מגורים, 2008
- תרשים 8: אחוז הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה

רשימת טבלאות

- טבלה 1: העיירות הממשלתיות המתוכננות והמועצות האזוריות לפי אשכול סוציו-אקונומי ודירוג בשנים נבחרות
- טבלה 2: ישובים יהודיים בנגב לפי הליך קבלה למגורים ביישוב

מבוא

והבדואיות, ומנגנונים שונים מבטיחים את המשך קיומה. כיום ישנן מספר תכניות להקמת יישובים חדשים בנגב, רובם המוחלט של היישובים המוזכרים בהן מיועדים לאוכלוסיה היהודית, למרות ששיעורה של זו בכלל האוכלוסיה הולך ופוחת עם השנים. בעוד שאורח החיים הבדואי המסורתי מתבסס על חקלאות, היישובים הבדואים המוכרים הם יישובים עירוניים שאינם מאפשרים את קיומו של אורח חיים זה. בפועל, מדינת ישראל אינה מאפשרת לחברות וחברי הקהילה הבדואית לבחור בין מגורים ביישוב עירוני או חקלאי. מן הנתונים עולה כי כל היישובים הבדואיים בנגב מדורגים באשכול הסוציו-אקונומי הנמוך ביותר בישראל. בעוד שבדירוג הקודם של הלמ"ס התקדמו מספר יישובים לאשכול מספר 2, תוך מספר שנים, בדירוג האחרון, חזרו כל היישובים אל אשכול מספר 1 הנמוך בישראל.

גם בתחום החינוך חושפים הנתונים פערים גדולים. אחוז גבוה מן המבוגרים בקהילה הבדואית בנגב לא למדו כלל, ואחוז גבוה מן הלומדים למדו מספר מועט של שנות לימוד. כיום, רק אחוז זעום מחברי וחברות הקהילה מחזיקים בתארים אקדמיים. בתחום הזכאות לבגרות, שיעור הזכאים מקרב הקהילה נמוך באופן משמעותי בהשוואה ליהודים ולערבים בישראל (30.3% בלבד בשנת הלימודים תשע"ד). יתרה מזאת, בעוד שבקרב קבוצות אחרות ניכר שיפור לאורך השנים, בקרב הקהילה הבדואית לא חל כל שיפור ונתוני הזכאות לבגרות נותרו נמוכים ובשיעור דומה. אחוז הזכאים לתעודת בגרות מקרב הקהילה שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות נמוך עוד יותר. כמו כן, בקרב הקהילה הבדואית ישנו אחוז גבוה מאוד של נשירה מן הלימודים. הנשירה מתחילה בכיתות מוקדמות, ובכיתה י"ב מעל שליש מבני ובנות השכבה כבר אינם לומדים (36.2% בשנת הלימודים תשע"ד).

בתחום השכר והתעסוקה ניכרים גם כן פערים גדולים. השכר הממוצע ביישובים הבדואיים בנגב נמוך באופן משמעותי מהשכר הממוצע בישראל

הקהילה הבדואית בנגב היא אחת מן הקהילות המוחלשות ביותר בישראל. משנת 1948 ועד היום, ממשלות ישראל השונות השקיעו בעיקר בריכוזה של הקהילה ביישובים עירוניים כחלק ממאבק קרקעי ארוך שנים. התשתיות והשירותים הממשלתיים הניתנים ביישובים הבדואיים בנגב, המוכרים והבלתי מוכרים, חלקיים במידה והם קיימים, ואינם עומדים כלל ועיקר בצרכיה של הקהילה. כל אלה באים לידי ביטוי בנתונים המוצגים בקובץ זה, המעידים על אפליה ארוכת שנים של הקהילה הבדואית בכל היבט ותחום.

הנתונים בקובץ מתבססים על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס), על נתונים שמפרסמים משרדי ממשלה ועל נתונים של רשויות שונות. מכלום עולה תמונה עגומה של אי-שוויון מתמשך ושל הפרת זכויות האדם של חברות וחברי הקהילה במשך שנים. ממלחמת 1948 אחריה נותר רק חלק קטן מן הקהילה בתחומי ישראל, דרך שנות הממשל הצבאי במהלכן לא ניתנו שירותים ממשלתיים בסיסיים לקהילה ועד היום, הפערים בין הקהילה הבדואית לשאר האוכלוסיה בישראל הלכו והעמיקו.

הנתונים המוצגים בקובץ מתרכזים במספר תחומים – אומדני אוכלוסיה, יישובים בנגב, ונתונים בנושא השכלה וחינוך, ושכר ותעסוקה. כיום מהווה הקהילה הבדואית מעל שליש מתושבי אזור הנגב. בעוד שהקהילה היהודית באזור גדלה באופן משמעותי בעקבות תכניות שונות לייחוד הנגב, הגידול בקרב הקהילה הבדואית נובע מריבוי טבעי. הקהילה הבדואית מתגוררת בשלושה סוגים של יישובים – עיירות ממשלתיות מתוכננות, כפרים מוכרים וכפרים בלתי מוכרים. על פי הלמ"ס 28% מן הקהילה הבדואית עדיין מתגוררים בכפרים שאינם מוכרים על ידי המדינה.

למרות זאת, מתוך 144 היישובים הקיימים בנגב (ללא חוות בודדים) רק 18 יישובים, המהווים כ-15% מן היישובים בנגב, מיועדים לקהילה הבדואית. בפועל קיימת הפרדת מגורים כמעט מוחלטת בין הקהילות היהודית

שעמד על 9,212 שקלים בשנת 2013, מדובר בפער של בין 3,600 ל-4,700 שקלים באותה שנה. אחוז השכירים ביישובים הבדואיים מאוד גבוה, ואחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום ביישובים אלה גבוה מאוד, ביישובים השונים מדובר בפער של 16% עד 26.8% משיעור המשתכרים עד שכר מינימום בישראל בשנת 2013. ראוי לציין שבשנת 2013, עמד שכר המינימום על 4,300 שקלים, רק 47% מן השכר הממוצע לשכירים בישראל באותה שנה.

מן הנתונים המוצגים בקובץ עולה כי הגיל החציוני ביישובים הבדואיים מאוד נמוך (13-14 בשנת 2008 לעומת 29 בישראל), מה שמייצר יחס תלות מאוד גבוה בקרב האוכלוסייה. אחוז גבוה מהמבוגרים בקהילה אינם עובדים, ובקרב נשים מדובר על מעל 80% על פי מפקד 2008. כך, משפחות רבות מסתמכות על מפרנס אחד בלבד וכאמור בשכר שהוא לרוב נמוך. אחוז מקבלי גמלת השלמת הכנסה ביישובים הבדואיים גבוה מאוד גם כן, מדובר בפער של עשרה ואף עשרים אחוזים בחלק מן היישובים משיעור מקבלי הגמלה הכללי בישראל.

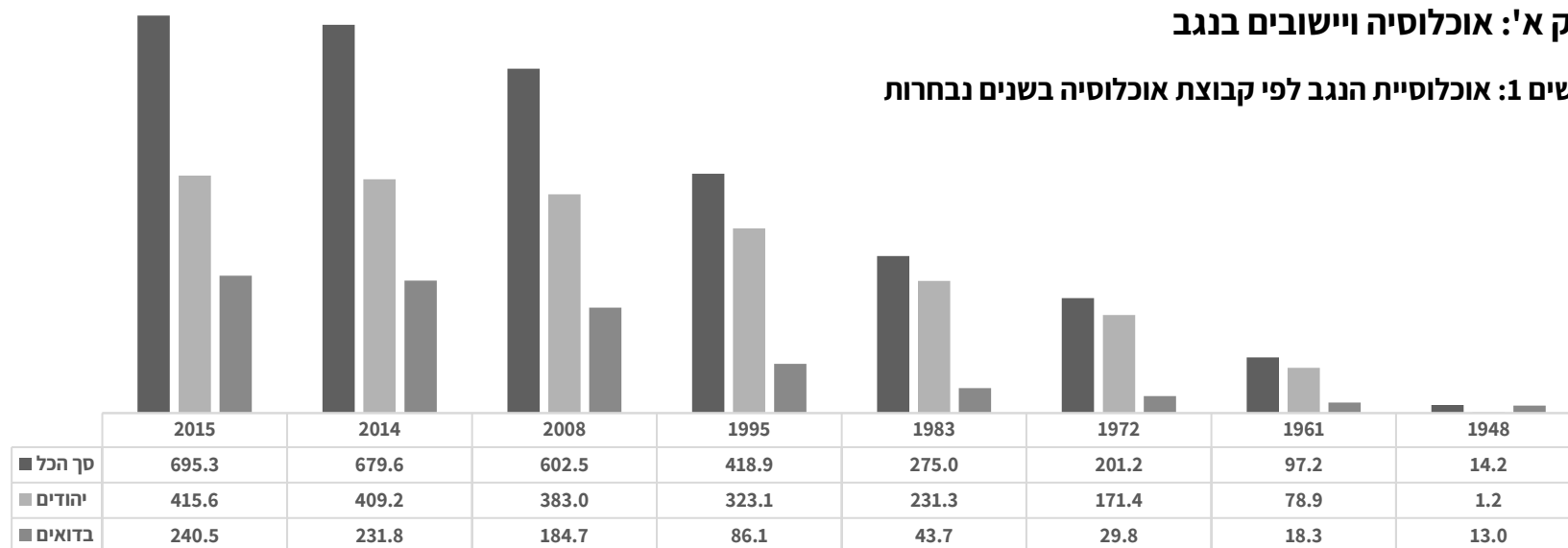
כל הנתונים המוצגים בקובץ הם נתונים קיימים שפתוחים לציבור וזמינים למקבלי ההחלטות בישראל. איסופם והצגתם בקובץ אחד חושפים תמונה קשה שנובעת ממדיניות של אפליה ארוכת שנים כלפי הקהילה הבדואית בנגב. הפערים העמוקים בחינוך, בשכר ובתעסוקה לצד אי-השוויון התכנוני המתמשך שעולים מן הנתונים ניכרים בטבלאות ובגרפים השונים. אנו מזמינים אתכם לעיין בקובץ וללמוד על מצבם של היישובים הבדואיים בנגב במגוון התחומים השונים המוצגים בו.

הערות והבהרות פתיחה

- ❖ מרבית הנתונים המוצגים בדו"ח מתבססים על נתוני הלמ"ס ועל נתונים של רשויות ממשלתיות שונות. חשוב לציין כי חלק מן הנתונים מתבססים על דיווחיהם של א/נשים פרטיים ללמ"ס, וחלקם מתבססים על נתונים המועברים על ידי רשויות שונות ללמ"ס, על כן, חלק מן הנתונים חלקיים. יתרה מזאת, ככל שמדובר במספרים קטנים יותר, עולה הסבירות לאי דיוקים בנתונים סטטיסטיים. עם זאת, כיוון שהלמ"ס הוא הגוף המרכזי שאוסף נתונים סטטיסטיים על האוכלוסיה באופן שיטתי ועורך מפקדים, נתוניו הם הנתונים הזמינים ועל אף חולשותיהם, הם מאפשרים ללמוד רבות על מצבה של הקהילה הבדואית בנגב.
- ❖ הקהילה הבדואית בנגב מתגוררת בשלוש צורות יישוב מרכזיות – עיירות ממשלתיות מתוכננות, כפרים מוכרים וכפרים בלתי מוכרים. לרשויות השונות ובהן גם הלמ"ס אין נתונים מדויקים בנוגע למספר התושבים ביישובים השונים. מכורח המציאות חלק מן התושבים המתגוררים בכפרים בלתי מוכרים רשומים כתושבים בעיירות השונות, וחלק ניכר מתושבי הכפרים המוכרים אינם רשומים במועצות האזוריות אליהן הם משתייכים. על כן, הנתונים באשר למספרי התושבים ביישובים השונים אינם מדויקים בחלק מן המקרים, אך כאמור, אלה הנתונים הקיימים והזמינים.
- ❖ כיוון שבכפרים הבלתי מוכרים ואף בחלק מן הכפרים המוכרים ניתנים שירותים ממשלתיים באופן חלקי ביותר, תושבי ישובים אלה מקבלים חלק ניכר מן השירותים כמו חינוך ובריאות מן העיירות הממשלתיות המתוכננות הסמוכות למקום מגוריהם. כך למשל, מרבית התלמידים בכפרים הבלתי מוכרים בנגב מוסעים מדי יום ללמוד בעיירות הקרובות לכפריהם. על כן, חלק מהנתונים המתייחסים ליישובים ספציפיים, לוקחים בחשבון לעיתים גם תושבי ישובים אחרים.
- ❖ המועצה האזורית אבו בסמה הוקמה בשנת 2003 על מנת לשמש כמועצה האזורית של הכפרים המוכרים. בשנת 2012 החליטה ועדה לפצל את המועצה לשתי מועצות נפרדות – אל קסום ונווה מדבר. על כן בחלק מן המקומות בדו"ח מוזכרת המועצה אבו בסמה בשנים שזו היתה קיימת, ובחלק מופיעות המועצות האזוריות החדשות, לאחר שאלה קמו.
- ❖ בחרנו להיצמד בדו"ח כמו ביתר פרסומינו לתעתיק מדויק מן השפה הערבית לשמות היישובים בנגב, להלן שמות העיירות הבדואיות כפי שהן מופיעות לצד השם השגור בפי הרשויות: שְׁגִיב אֶס-סְלָאם (שגב שלום), תל אֶס-סִבְע (תל שבע), עֶרְעֶרָה אֶנ-נֶגֶב (ערערה בנגב) חוּרָה, כְּסִיפָה, אֶל-לִגְיָה (לקיה) וְרֵהֵט.

פרק א': אוכלוסיה ויישובים בנגב

תרשים 1: אוכלוסיית הנגב לפי קבוצת אוכלוסיה בשנים נבחרות

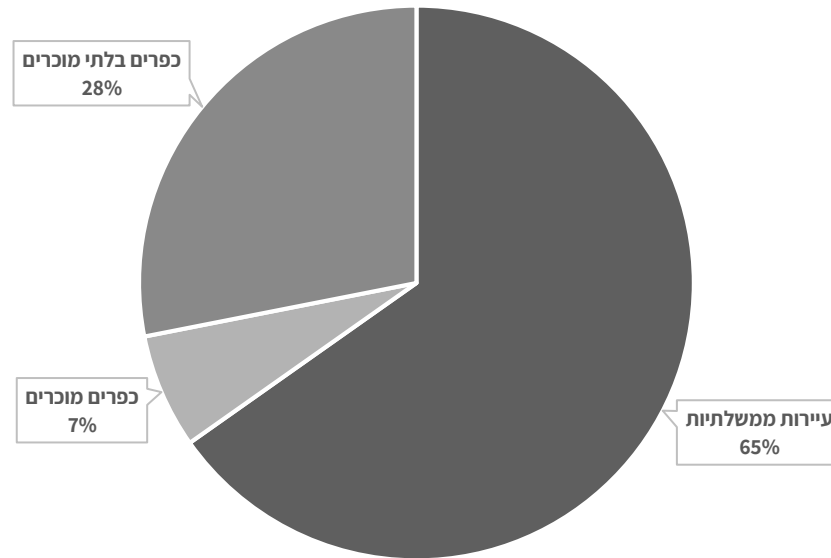

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לוח 2.16: יישובים ואוכלוסיה לפי מחוז, נפה, דת וקבוצת אוכלוסיה. פורסם: 01.09.2016.

תרשים מספר 1 מציג את נתוני גודל אוכלוסיית הנגב לפי קבוצת אוכלוסיה, יהודים ובדואים, בשנים נבחרות החל משנת 1948. מהנתונים המוצגים בתרשים עולה כי בעוד שבשנת 1948 חיו יותר בדואים בנגב והיוו 91.5% מהאוכלוסיה, ככל שחלפו השנים גדלו שתי הקהילות וכבר בשנת 1961 חיו יותר יהודים מבדואים באזור. ראוי לציין כי על פי חוקרים שונים, ערב מלחמת 1948 חיו בנגב כ-90,000 בדואים, במהלך המלחמה הם גורשו או ברחו למצרים (רצועת עזה וסיני) וירדן, ובתום המלחמה נותרו כ-11,000 בדואים בנגב. אם כן, לאחר המלחמה קטנה הקהילה הבדואית בכ-87%.

כפי שעולה מן התרשים, משנת 1972 ואילך החל לגדול שיעורה של הקהילה הבדואית מקרב אוכלוסיית האזור. כך, בעוד שבשנת 1972 היוותה הקהילה הבדואית 14.8% מאוכלוסיית הנגב, בשנת 1995 עלה שיעור הבדואים בנגב ל-20.5% ובשנת 2015 עמד על 34.5% מאוכלוסיית האזור. ראוי לציין כי בעוד שהגידול באוכלוסיית הבדואים בנגב נובע מגידול טבעי, אחד הגורמים המרכזיים לגידול המשמעותי בקרב האוכלוסיה היהודית לאורך השנים היה מעבר של אזרחים מאזורים אחרים בישראל אל אזור הנגב במסגרת הקמתם של יישובים חדשים ותחת תכניות שונות להגדלת הקהילה היהודית באזור. כיום מהווה אוכלוסיית הבדואים בנגב מעל שליש מתושבי האזור, ונראה כי בעתיד ימשיך לגדול שיעורה מקרב האוכלוסיה.

תרשים 2: האוכלוסיה הבדואית בנגב לפי צורת ישוב, 2016

מספר תושבים	סוג ישוב
151,190	עיירות ממשלתיות
15,490	כפרים מוכרים
65,120	כפרים בלתי מוכרים
231,800	סך הכל

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אומדני סך הכל אוכלוסייה ביישובים לפי אזורים סטטיסטיים מאוחדים וגיל, סוף 2014.

תרשים מספר 2 מציג את האוכלוסיה הבדואית בנגב לפי סוג היישובים בהם מתגוררת האוכלוסיה.¹ נהוג לחלק את היישובים הבדואים לשלושה סוגי ישוב: העיירות הממשלתיות המתוכננות, הכפרים המוכרים והכפרים הבלתי מוכרים. על פי נתוני הלמ"ס, כיום מתגוררים 65.2% מהקהילה הבדואית בנגב בעיירות הממשלתיות המתוכננות, 28% מתגוררים בכפרים הבלתי מוכרים ורק 6.6% מתגוררים בכפרים המוכרים.

מן ההכרזה על סיום הממשל הצבאי בשנת 1966 ועד לתחילת תהליך ההכרה בכפרים בשנת 1999, מדיניותן של ממשלות ישראל בנוגע ליישוב הקהילה הבדואית בנגב התרכזה בהקמת ישובים עירוניים וריכוז הקהילה בהם. בפועל הוקמו שבע עיירות החל משנת 1968, במטרה לרכז את הקהילה הבדואית כולה בתוכן. לאורך שנים ניתנו שירותים ממשלתיים והוקמו תשתיות אך ורק בשבעת היישובים הללו, ובפועל נמנעו משאר חברי וחברות הקהילה. בשנת 1999 החלה הממשלה מקבלת החלטות לבחינת היתכנות הקמתם של ישובים נוספים לקהילה הבדואית בנגב, תוך שהיא מצביעה על כפרים בלתי מוכרים קיימים. בסדרת החלטות ממשלה בתחילת שנות ה-2000, החלה הממשלה להכיר בכפרים בלתי מוכרים, 11 בסך הכל. על פי נתוני הלמ"ס, בכפרים המוכרים חיים כיום 6.6% מהבדואים בנגב. כיום, 68 שנים לאחר הקמת המדינה, עדיין מתגוררים 28% מהקהילה הבדואית בכפרים הבלתי מוכרים, ישובים שמדינת ישראל אינה מכירה בקיומם. בכפרים הבלתי מוכרים ניתנים שירותים ממשלתיים באופן חלקי בלבד, אין בהם תשתיות כלל ובפועל את מרבית השירותים הם נדרשים לקבל מן העיירות והכפרים המוכרים הסמוכים אליהם.

¹ ראו הערות והבהרות פתיחה בנוגע למספרי התושבים ביישובים השונים.

טבלה 1: העיירות הממשלתיות המתוכננות והמועצות האזוריות לפי אשכול סוציו-אקונומי ודירוג בשנים נבחרות

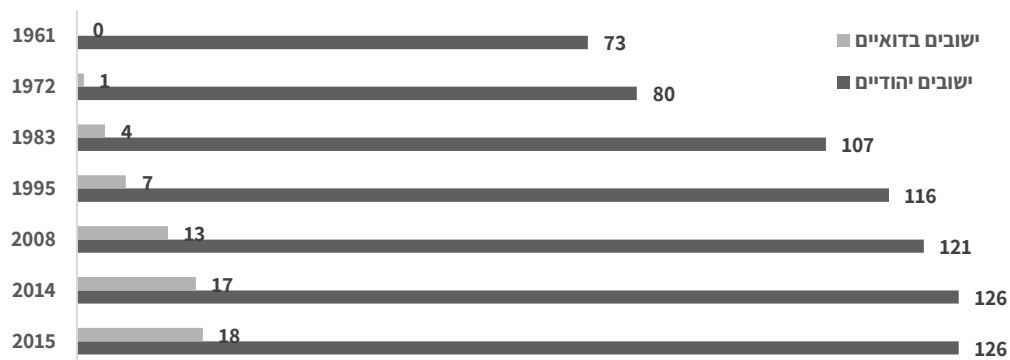
דירוג 2013 (מתוך 255 ישובים)	אשכול סוציו-אקונומי 2013	דירוג 2008 (מתוך 252 ישובים)	אשכול סוציו-אקונומי 2008	דירוג 2006 (מתוך 197 ישובים)	אשכול סוציו-אקונומי 2006	
2	1	28	2	4	1	שְׁגִיב אֶס-סְלָאם
3	1	3	1	1	1	תֵּל אֶס-סֶבַע
5	1	10	2	3	1	עֶרְעֵרָה אֶנ-נֶגֶב
7	1	21	2	8	1	חֹרְהָ
9	1	8	2	2	1	כְּסִיפָה
10	1	1	1	9	1	אֶל-לִגְיָה
11	1	16	2	6	1	רְהַט
1 (נווה מדבר) 8 (אל-קסום)	1	7	1	-	1	אבו בסמה

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2009. לוח 2. המועצות המקומיות והעיירות, לפי סדר עולה של המדד החברתי-כלכלי, דירוג ושיוך לאשכול; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2013. לוח א2. מדד חברתי-כלכלי 2008 של הרשויות המקומיות, לפי סדר עולה של ערכי המדד, ושינוי באשכול לעומת 2006; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016. לוח 1. הרשויות המקומיות לפי סדר עולה של המדד החברתי-כלכלי 2013 – לפי סדר עולה של ערכי המדד – ערך מדד, דירוג ושיוך לאשכול, שינוי אשכול לעומת 2008.

טבלה מספר 1 מציגה את השיוך לאשכול ואת הדירוג הסוציו-אקונומי² של העיירות הממשלתיות המתוכננות ושל שתי המועצות האזוריות הבדואיות, בשלושת הפרסומים האחרונים של הלמ"ס בנושא. ניתן לראות כי לאורך העשור האחרון, נמצאו כל היישובים הללו בתחתית הדירוג הסוציו-אקונומי בישראל, וסווגו לאשכולות 1 ו-2. בעוד שבשנת 2006 נמצאו כל היישובים באשכול 1, הנמוך ביותר, ודורגו בפועל בקרב עשרת היישובים העניים ביותר בישראל על פי מגוון מדדים, בשנת 2008 עלו חמש עיירות בדואיות אל האשכול השני. מבחינת הדירוג, בשנת 2008 הגיעה העיר רֶהַט למקום ה-16, ואילו העיירות חוֹרְהָ וְשְׁגִיב אֶס-סְלָאם הגיעו למקומות 21 ו-28 בהתאמה. על אף השיפור הקל בדירוגם הסוציו-אקונומי של חלק מן היישובים הבדואיים בנגב, כבר בדירוג הבא שפורסם בשנת 2013, צנחו כל היישובים הבדואים בחזרה אל האשכול הראשון ודורגו בין 11 היישובים העניים בישראל.

² הרשויות המקומיות בישראל מחולקות ל-10 אשכולות סוציו-אקונומיים, אשכול 1 הוא הנמוך ביותר. הרשויות מדורגות גם כן מ-1 עד למספר היישובים בשנת הדירוג, לפי מיקומם ברשימה, 1 הוא הדירוג הנמוך ביותר.

תרשים 3: מספר ישובים בנגב לפי קבוצת אוכלוסיה בשנים נבחרות

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לוח 2.16: ישובים ואוכלוסיה לפי מחוז, נפה, דת וקבוצת אוכלוסיה. פרסם: 01.09.2016.

תרשים מספר 3 מציג את מספר היישובים בנגב על פי קבוצת האוכלוסיה המתגוררת בהם בשנים נבחרות. מן הנתונים המוצגים בתרשים עולה כי בעוד שלאורך השנים הוקמו 126 ישובים לקהילה היהודית בנגב, בשנת 2015 היו קיימים רק 18 ישובים בדואיים מוכרים על ידי המדינה, העיר רֶהַט ושש העיירות המתוכננות, ו-11 הכפרים המוכרים המשוייכים כיום למועצות אל-קסום ונווה מדבר. חשוב להזכיר, כי כ-28% לפחות מן הקהילה הבדואית מתגוררים בכפרים שאינם מוכרים, עם זאת, בעוד שהקהילה הבדואית היוותה 34.5% מאוכלוסיית האזור בשנת 2015 (ראו תרשים 1), מן הנתונים עולה כי רק 14.2% מן היישובים באזור מיועדים לה.

תרשים מספר 3 חושף את מדיניות הפרדת האוכלוסיה של ממשלות ישראל לדורותיהן, כשבפועל, ועל אף שהמדינה טוענת שהיישובים היהודיים מיועדים לאוכלוסיה הכללית, אוכלוסיית הנגב מתגוררת בהפרדה כמעט מוחלטת, כשישנם מנגנונים שונים המופעלים ומבטיחים את שימור הפרדה זו (ראו טבלה 2). בבואנו לבחון את היישובים החדשים בנגב הנמצאים בשלבי תכנון והקמה שונים, ניכר כי מדיניות התכנון בישראל מכוונת להעמקת אי השוויון בין הקהילות בנגב ופועלת בעיקר להקמת ישובים יהודיים חדשים באזור. כיום עומדות על הפרק מספר תכניות להקמת ישובים בנגב כמו גם מספר ישובים שאושרו בהחלטה נפרדת, בפועל הוחלט על הקמת ישוב בדואי אחד חדש, אל מול מספר רב של ישובים יהודיים, חלקם נמצאים כבר בשלבי בניה ואף אכלוס.

חשוב לציין כי מספרי היישובים המוצגים בתרשים מספר 3 אינם כוללים כ-60 חוות בודדים בנגב. חוות אלה שכוללות חוות חקלאיות, חוות המעניקות שירותי תיירות, חוות של פאנלים סולריים ועוד, רובן ככולן של יהודים. בעוד שבמשך שנים טענו ממשלות ישראל כי על מנת להעניק לקהילה הבדואית שירותים ותשתיות, על חברי הקהילה לעבור לעיירות תוך ויתור על אורח החיים הבדואי המסורתי, בעלי החוות זוכים לקבל קרקעות לצד מגוון השירותים הממשלתיים והתשתיות הנדרשות לתפעולן.

מכאן, חושף התרשים אי שוויון תכנוני משמעותי בין הקהילות בנגב, שנמשך מהקמת המדינה ועד היום. בפועל, במקום להכיר בכ-35 כפרים בלתי מוכרים שקיימים זה מכבר בנגב, ובמקום להקים ישובים חדשים לקהילה הבדואית המהווה כאמור מעל שליש מאוכלוסיית האזור, ממשיכות ממשלות ישראל במדיניות של הקמת ישובים יהודיים בנגב, תוך התעלמות ממצוקת הדיור הקשה בקרב הקהילה הבדואית. יתרה מזאת, רשויות התכנון מרכזות מאמציהן בהריסות רבות של בתים בקרב הקהילה הבדואית בנגב, ולא מציעות פתרונות ישימים לאנשי הקהילה.

טבלה 2: ישובים יהודיים בנגב לפי הליך קבלה למגורים ביישוב

סוג ישוב	הליך קבלה	מספר ישובים
קיבוצים	ועדת קליטה	38
מושבים ויישובים קהילתיים	ועדת קבלה	77
מועצות מקומיות וערים	אין הליך קבלה ³	11
סה"כ: 126		

מקור: הנתונים מבוססים על ניתוח רשימת היישובים בנפת באר שבע מאתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016.

טבלה מספר 2 מציגה את 126 היישובים היהודיים בנגב, לפי הליך הקבלה הנדרש למגורים ביישוב. על פי הטבלה, 38 מן היישובים היהודיים בנגב הינם קיבוצים, בהם מופעלות ועדות קליטה אותן נדרשים לעבור המעוניינים להתקבל אל הקיבוץ. בפועל, מדובר בתהליך בן מספר שלבים שאורך תקופה של עד שנתיים, ודורש החלטות של ועדת הקליטה, המזכירות ואסיפת החברים. מי שיבקש להתקבל כתושב ולהתגורר בקיבוץ, יידרש לעבור ועדת קבלה בדומה ל-77 המושבים והיישובים הקהילתיים בנגב, בהם מופעלות ועדת קבלה על פי פקודת האגודות השיתופיות.⁴ על פי הפקודה, ביישובים בנגב ובגליל בהם מתגוררות עד 400 משפחות, ניתן לקיים ועדת קבלה, ומפורטות בה העילות לפיהן ניתן לדחות את הבקשה להתגורר ביישוב. לצד קריטריונים ברורים כמו העובדה שאדם אינו מתכוון להתגורר ביישוב, שאין לו יכולת כלכלית להקים בית ביישוב או שמדובר בקטין, כוללת הפקודה גם קריטריונים עמומים כמו אי התאמה של המועמד לחיי החברה בקהילה, חוסר התאמה למרקם החברתי-תרבותי של היישוב, ומאפיינים ייחודיים נוספים של היישוב שאושרו על ידי רשם האגודות השיתופיות.⁵ למותר לציין כי ועדות קבלה מעין אלה מהוות חסם מרכזי בקרב מגוון אוכלוסיות בישראל מן האפשרות להתגורר ביישובים אלה, בהן גם הקהילה הבדואית בנגב.

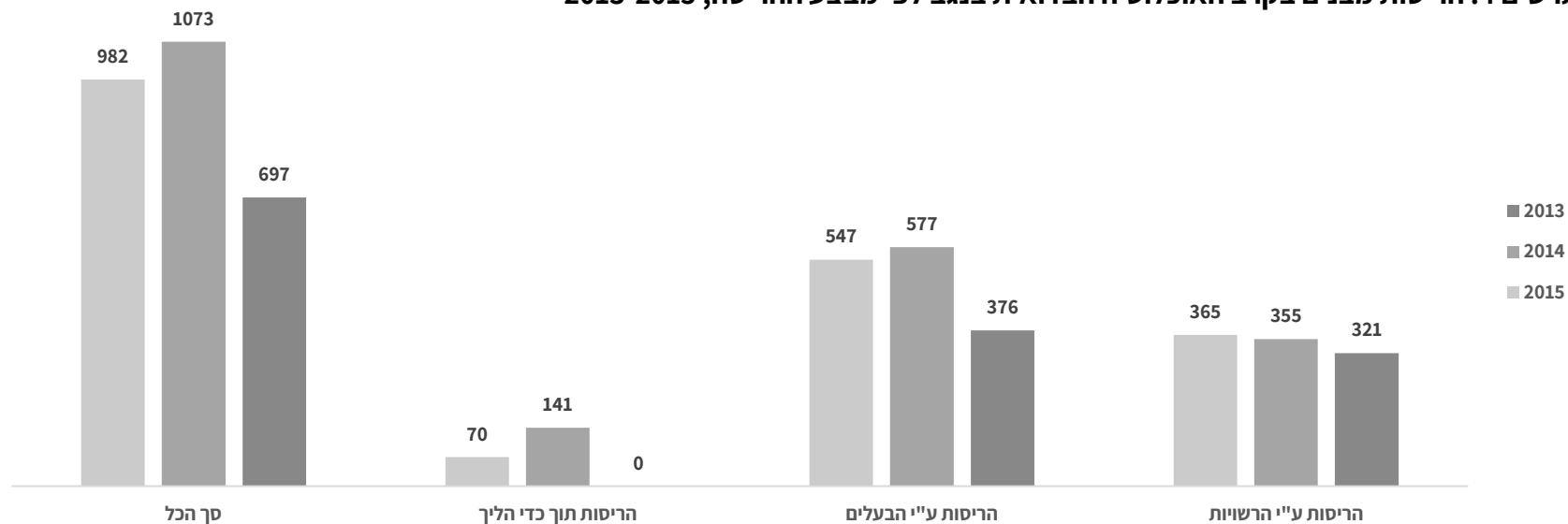
כך, מתוך 126 היישובים היהודיים בנגב, רק ב-11 מועצות מקומיות אינם מופעלים מנגנונים גלויים המונעים מחברי הקהילה הבדואית להתגורר בהם, ולרוב אף להימנע מלנסות ולעבור בהם ועדת קבלה. בחלק מ-11 היישובים הללו קיים חסם כלכלי שמונע מאוכלוסיות רבות להתגורר בהם, עקב מחירי הנכסים הגבוהים. כמו כן, 11 ישובים אלה, ובכללם גם העיר באר שבע, אינם מעניקים שירותים בשפה הערבית, אין בהם בתי ספר ערביים ואין בהם מסגדים פעילים. בפועל, רק 11 ישובים יהודיים פתוחים באופן חלקי בפני בדואים שמעוניינים להתגורר בהם, ובשנים האחרונות ניכר מעבר איטי של בדואים אל הערים הללו.

³ ראוי לציין כי בחלק מן המועצות המקומיות בנגב אמנם אין הליך קבלה, אך יוקר הנכסים והמגרשים בהן מהווה מסנן למי שאין להם האמצעים הכלכליים לעבור אליהם, יהודים וערבים כאחד.

⁴ פקודת האגודות השיתופיות, סעיף 6ב.

⁵ פקודת האגודות השיתופיות, סעיף 6ג. (א).

תרשים 4: הריסות מבנים בקרב האוכלוסיה הבדואית בנגב לפי מבצע ההריסה, 2013-2015

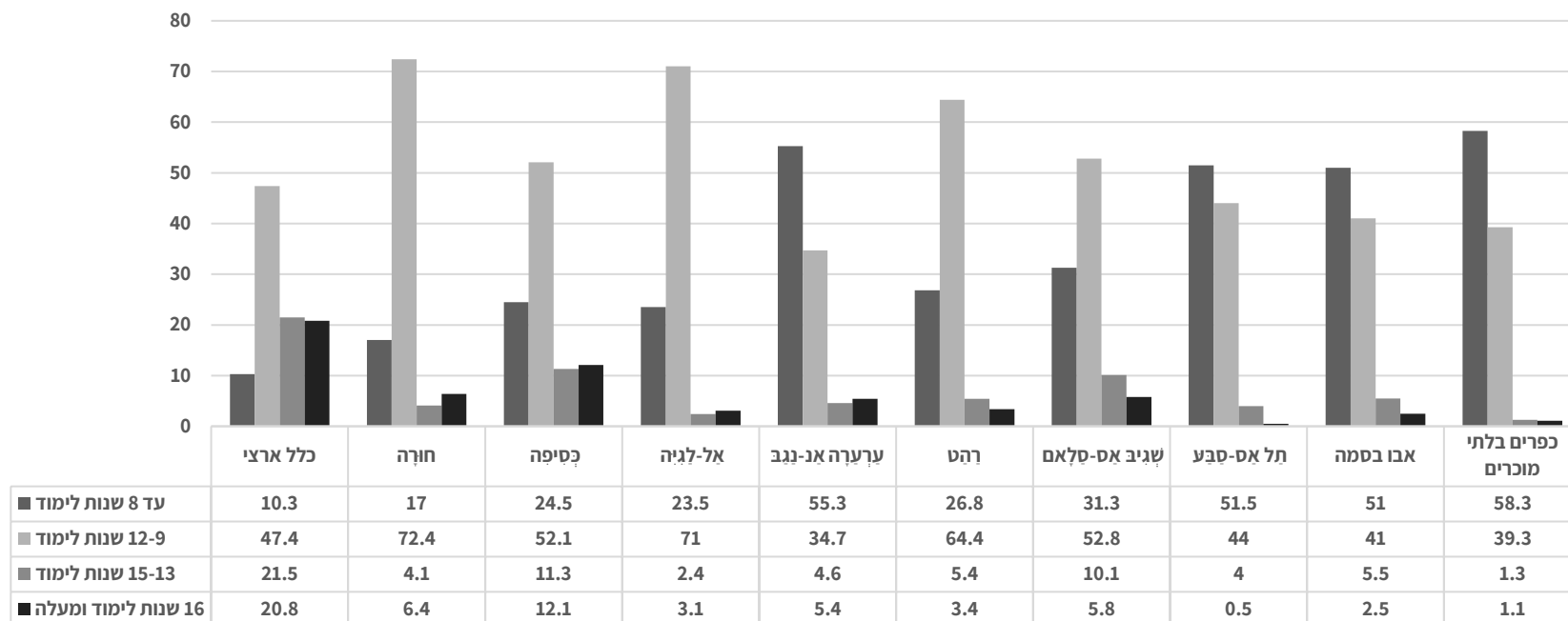
מקור: מנהלת דרום לתיאום האכיפה של דיני המקרקעין – סיכום שנת העבודה 2014, עמ' 5; מנהלת דרום לתיאום האכיפה של דיני המקרקעין – סיכום שנת העבודה 2015, עמ' 5.

תרשים מספר 4 מציג את נתוני הריסות המבנים בקרב האוכלוסיה הבדואית בנגב, על פי מבצע ההריסה, בין השנים 2013 ו-2015. מדיניות האכיפה הנוקשה של דיני התכנון והבניה ודיני המקרקעין בדמות הריסות הבתים בקרב הקהילה הבדואית, היא המדיניות העיקרית שמפעילה המדינה כלפי קהילה זו. כאמור, על אף שהקהילה הבדואית מהווה מעל שליש מתושבי הנגב, רק 18 ישובים שהם 14.2% מן היישובים באזור מיועדים לה. ראוי לציין כי המבנים שנהרסים כוללים בתי מגורים רבים, וכי הריסות הבתים מוצאות לפועל גם ובשנים מסוימות בעיקר בתחומי העיירות הממשלתיות המתוכננות והכפרים המוכרים.

בפועל, על אף שהנגב מהווה שני שלישים משטחה של מדינת ישראל בתחומי הקו הירוק, ועל אף שרק כ-8% מאזרחי המדינה מתגוררים בו, ממשלות ישראל מסרבות להכיר בכפרים הבדואים הבלתי מוכרים בנגב ולהסדיר את המבנים בהם. תחת זאת כפי שעולה מן התרשים, בשנת 2015 נהרסו 982 מבנים בקרב הקהילה הבדואית בנגב, כ-63% מהם על ידי בעלי המבנים בעצמם תחת לחצים שמפעילות רשויות האכיפה.

פרק ב': חינוך והשכלה

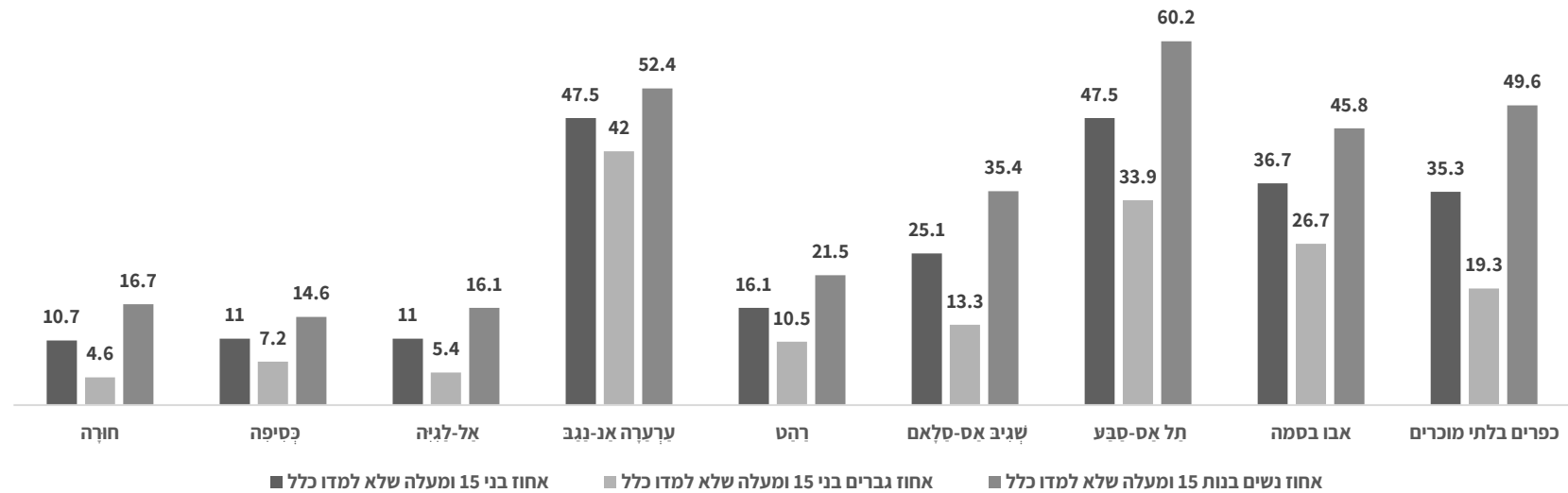
תרשים 5: אחוז בני 15 ומעלה לפי מספר שנות הלימוד שלמדו ולפי ישוב מגורים, 2008

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים - מפקד 2008.

תרשים מספר 5 מציג את אחוז בני ה-15 ומעלה ביישוב, על פי מספר שנות הלימוד שלמדו, ועל פי ישוב המגורים. בעוד ששיעור בעלי עד 8 שנות לימוד הכלל ארצי עומד על 10.3%, ניכר כי בחלק מן היישובים הבדואיים - בכפרים הבלתי מוכרים, בכפרים המוכרים, ובעיירות תל אס-סבע ו עֶרְעָרָה אַנ-נַגֵּב, מעל מחצית מן האוכלוסיה למדו עד 8 שנות לימוד בלבד. גם בעיירות הבדואיות האחרות מספר שנות הלימוד שלמדו התושבים אינו גבוה, בקרבן השיעור הגבוה ביותר הוא של תושבים שלמדו 9-12 שנות לימוד, וגם שיעור לומדי עד 8 שנות לימוד גבוה באופן משמעותי מן השיעור הכלל ארצי. בהשלמה לכך, ניכר כי בעוד ששיעורי בעלי 13-15 שנות לימוד ובעלי 16 שנות לימוד ומעלה הכלל ארציים הם 21.5% ו-20.8% בהתאמה, במרבית היישובים הבדואיים בנגב מדובר על אחוזים ספורים בלבד. כך, מלבד כְּסִיפָה בה עומדים שיעורים אלה על מעל 10%, וּשְׁגִיב אַס-סְלָאם בה עומד שיעור 13-15 שנות לימוד על 10.1%, בשאר היישובים מדובר על אחוזים נמוכים ביותר של האוכלוסיה שלמדו מעל 12 שנות לימוד.

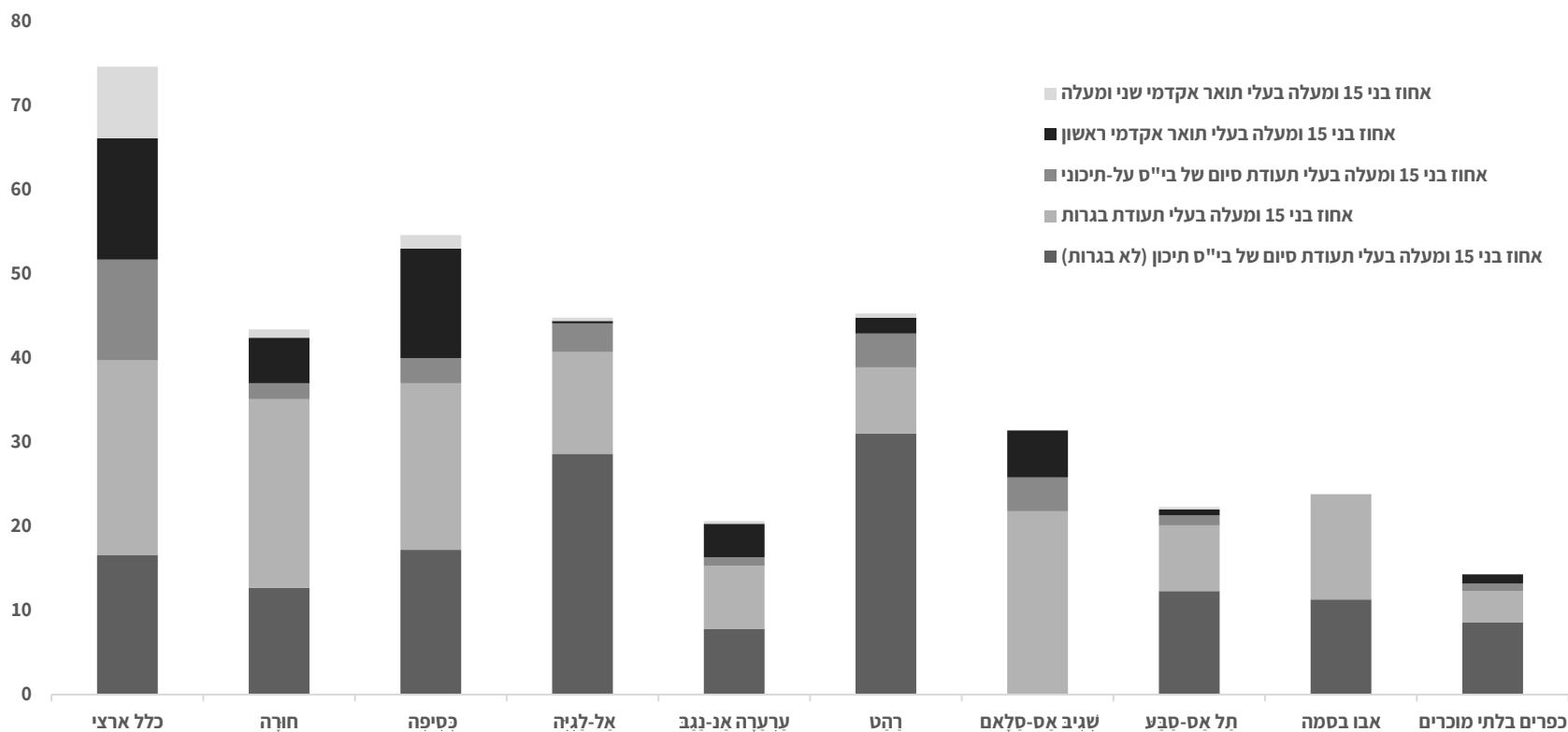
תרשים 6: אחוז בני 15 ומעלה שלא למדו כלל לפי ישוב, 2008

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים – מפקד 2008.

תרשים מספר 6 מציג את אחוזי בני ה-15 ומעלה שלא למדו כלל, על פי ישוב מגוריהם. בעוד שנתון זה אינו מחושב ברמה הכלל ארצית, עולה כי ביישובים הבדואיים בנגב מדובר באחוז ניכר מן האוכלוסיה. מן הנתונים המוצגים בתרשים עולה כי בכל היישובים, שיעור הנשים שלא למדו כלל גבוה באופן משמעותי משיעור הגברים שלא למדו, אך גם בקרב הגברים מדובר באחוזים גבוהים ביותר. כך לדוגמא, בעיירה תל אס-סבע, בה שיעור התושבים שלא למדו עומד על 47.5% מן האוכלוסיה, 60.2% מן הנשים ביישוב לא למדו כלל, ואילו 33.9% מן הגברים לא למדו כלל, שיעור גבוה בפני עצמו.

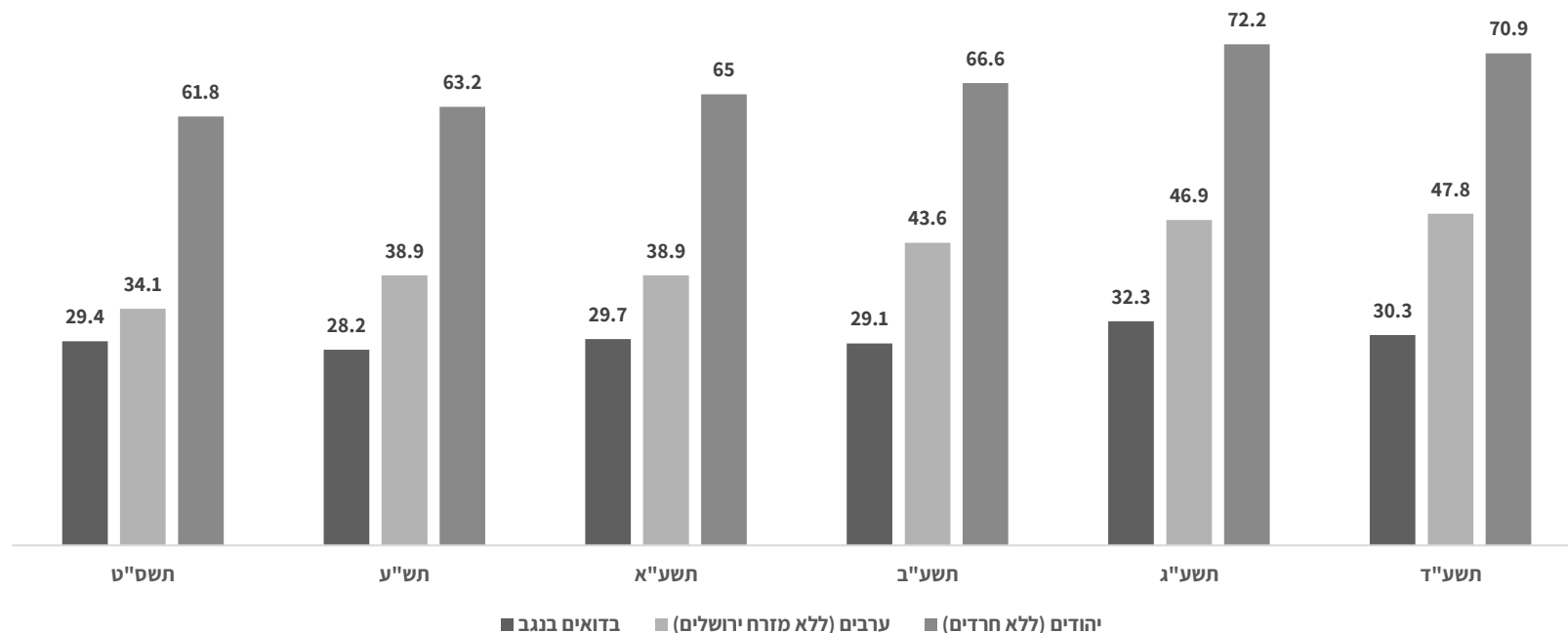
תרשים 7: אחוז בני 15 ומעלה לפי התעודה החינוכית הגבוהה ביותר ולפי ישוב מגורים, 2008

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים - מפקד 2008.

תרשים מספר 7 מציג את שיעור בני ה-15 ומעלה לפי התעודה החינוכית הגבוהה ביותר שהשיגו, ולפי ישוב מגוריהם. ניתן לראות כי הנתונים לגבי היישובים הבדואיים כולם נמוכים באופן משמעותי לעומת השיעור הכלל ארצי. כך, בעוד שהשיעורים הארציים למחזיקי תואר ראשון או תואר שני ומעלה הם 14.4% ו-8.5% בהתאמה, בכפרים הבלתי מוכרים עומד אחוז מחזיקי תואר ראשון על 1.1%, בכפרים המוכרים ובעיירות תל אֶס-סֶבַע ואֶל-לִגְיָה על פחות מאחוז אחד, ובשאר העיירות מדובר על אחוזים ספורים בלבד למעט כְּסִיפָה בה עומד השיעור על 1.3%. שיעור מחזיקי תואר שני ומעלה בקרב הקהילה הבדואית נמוך עוד יותר כאשר בכל היישובים עומד השיעור על פחות מאחוז אחד למעט חוּרָה בה השיעור הוא 1% וכְּסִיפָה בה עומד השיעור על 1.6%.

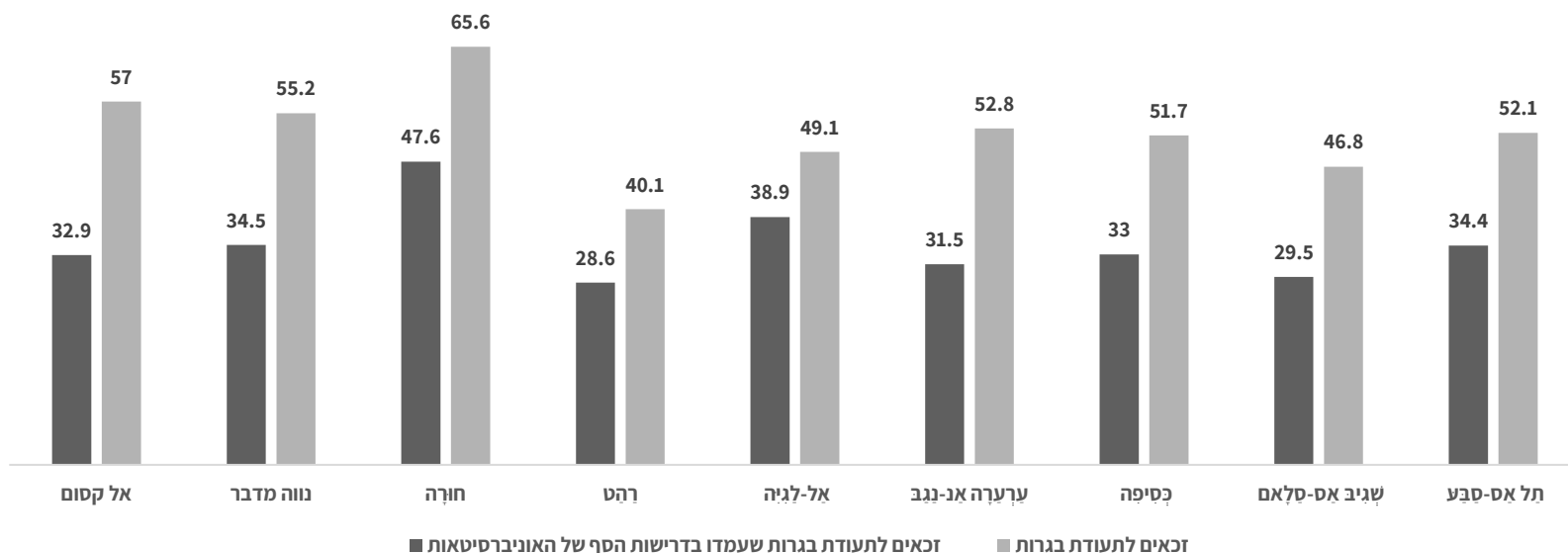
תרשים 8: אחוז הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה

מקור: משרד החינוך. נתוני זכאות לבגרות תשע"ד (2014).

תרשים מספר 8 מציג את אחוז הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה, בין השנים 2008-2014. ניתן לראות, כי לאורך שש השנים המופיעות בתרשים, שיעור הזכאות לבגרות בקרב הקהילה הבדואית בנגב היה נמוך בבין 30 ל-40 אחוזים משיעור הזכאות של יהודים בישראל, ובעוד שבקרב ערבים עלה שיעור הזכאות באופן משמעותי לאורך השנים, בקרב הקהילה הבדואית לא חל שינוי ועל כן צמח הפער בין שתי קבוצות אלה, מכ-5% לכ-17% בשנת הלימודים תשע"ד. בעוד שהתרשים מציג את שיעור הזכאות לבגרות מקרב כלל קבוצת הגיל, ראוי לציין שגם אחוז הזכאים מקרב קבוצת הלומדים בכיתה י"ב בקהילה הבדואית הוא נמוך, ובין השנים 2008-2014 נע בין 43.5% ל-50.3% בשיא, מכאן, שמקרב מי שאכן לומדים בכיתה י"ב, רק מחצית ולעיתים פחות מכך, משיגים בסופו של דבר תעודת בגרות.

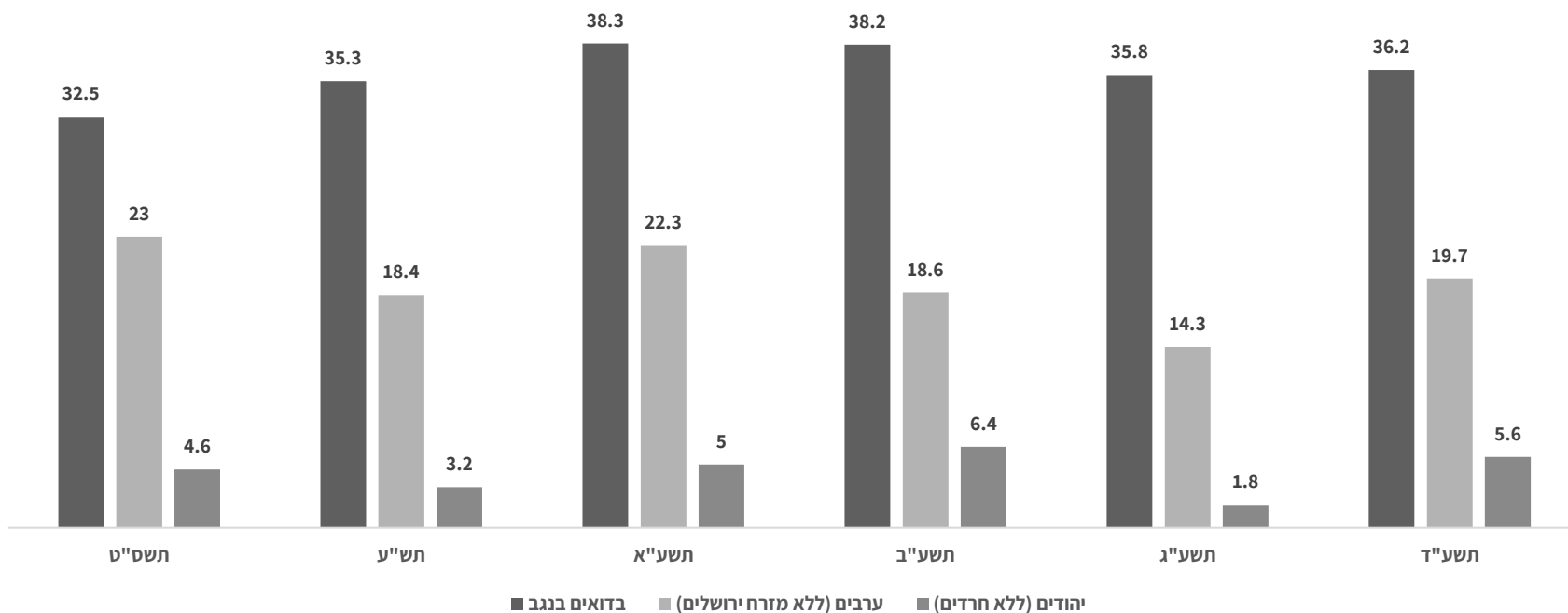
תרשים 9: אחוז הזכאים לתעודת בגרות ואחוז הזכאים לתעודת בגרות שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות בשנת הלימודים תשע"ד (2013-2014) לפי ישוב מגורים

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ הרשויות המקומיות 2014 (מעודכן ליום 29.05.2016).

תרשים מספר 9 מציג את אחוז הזכאים לתעודת בגרות שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות בשנת הלימודים תשע"ד על פי ישוב מגוריהם. אחוז הזכאים המוצג בתרשים הוא מקרב תלמידי כיתות י"ב בלבד ולא מקרב קבוצת הגיל כולה. כפי שניתן לראות, על אף אחוזי הזכאות לבגרות הנמוכים ביישובים הבדואיים, אחוז הזכאים שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות נמוך עוד יותר. כך, הפער נע בין 10.2% בעיירה חוף ל-24.1% במועצה האזורית אל קסום, בשבעה ישובים ומועצות אזוריות מדובר בפער של מעל 17%. בפועל, אחוז ניכר משיעור הזכאים לתעודת בגרות אינם משיגים תעודה שהיא איכותית דיה על מנת להתקבל ללימודים באוניברסיטה. במצב זה, שיעור המחזיקים בתארים אקדמיים והלומדים מעל 12 שנות לימוד לא ישתנה באופן משמעותי, כשאחוז גדול מתוך תלמידי י"ב שמחזיקים תעודת בגרות, לא יכולים לעשות בה שימוש לצורך קבלה לאוניברסיטה.

תרשים 10: אחוז שלא למדו בכיתה י"ב מתוך קבוצת הגיל לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה

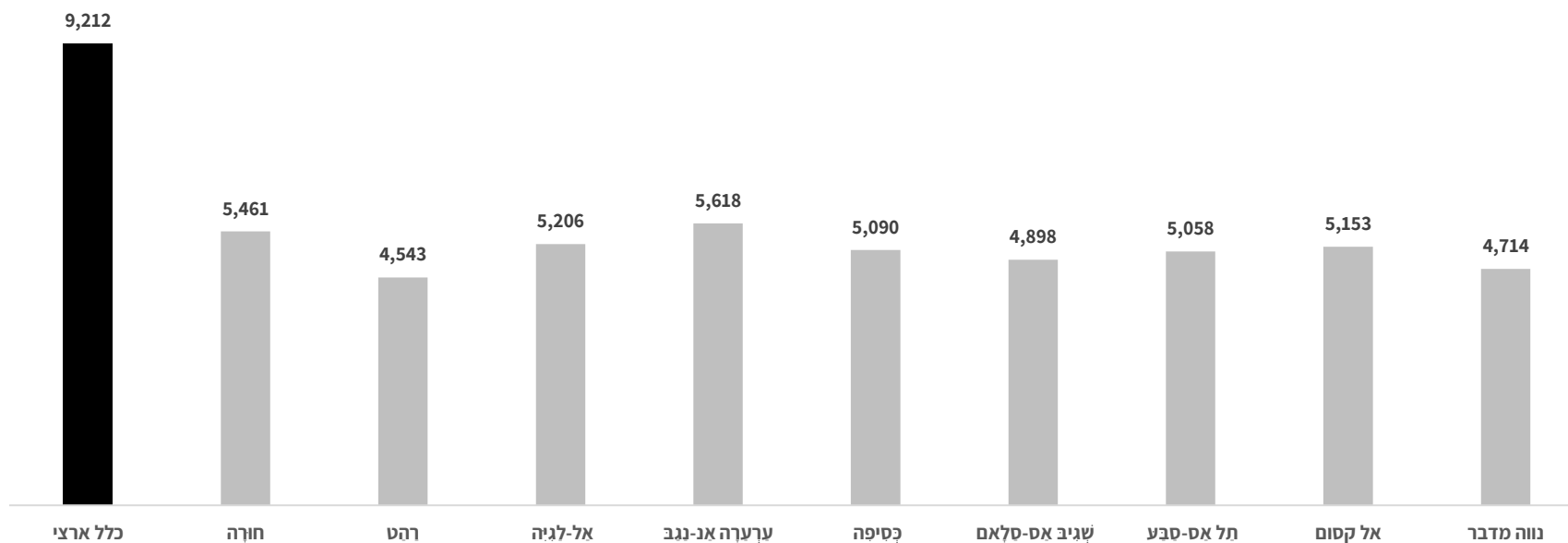

מקור: משרד החינוך. נתוני זכאות לבגרות תשע"ד (2014).

תרשים מספר 10 מציג את אחוז בני גיל י"ב שלא למדו בכיתה י"ב מתוך קבוצת הגיל, לפי קבוצת אוכלוסיה ולפי שנה, המוכר יותר כאחוז נשירה מן הלימודים. כפי שעולה מן התרשים, שיעור בני השכבה שלא למדו בקרב הקהילה הבדואית במשך השנים 2008-2014 עמד על מעל 35%. שיעור גבוה באופן משמעותי ביחס לשיעור זה מקרב קבוצת היהודים (ללא חרדים) שעמד בשיא על 6.4%, ומקבוצת הערבים (ללא מזרח ירושלים), שעמד בשיא על 23%. חשוב לציין כי תופעת נשירה מן הלימודים מתחילה בשלבים מוקדמים יותר, וכי לרוב היא מתחילה ביתר שאת בכיתה ח', בכיתה ט' ישנה קפיצה משמעותית, ותלמידים ממשיכים לנשור עד לתמונה המוצגת בתרשים – לפיה מעל שליש מבני גיל י"ב מקרב הקהילה הבדואית בנגב אינם לומדים כלל במערכת החינוך.

פרק ג': שכר ותעסוקה

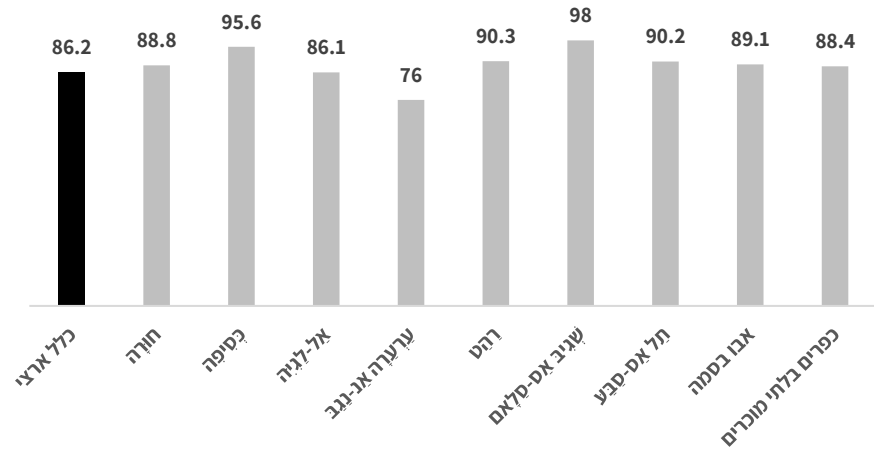
תרשים 11: שכר ממוצע לשכיר לחודש עבודה לפי ישוב, 2013

מקור: הנתונים לגבי היישובים הבדואים לקוחים מתוך: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לוח 12.41. פורסם: 01.09.2016.
קובץ הרשיות המקומיות 2014 (מעודכן ליום 29.05.2016); הנתון הכלל ארצי לקוח מתוך: הלשכה המרכזית

תרשים מספר 11 מציג את השכר הממוצע לשכיר לחודש עבודה ביישובים הבדואיים בנגב בשנת 2013. כפי שעולה מן הנתונים, היישוב בו השכר הוא הגבוה ביותר הוא העיירה עֶרְעֶרָה אַג-נַגֵב, שם עומד השכר הממוצע על 5,618 ש"ח, סכום הנמוך בכ-40% מן השכר הממוצע בישראל. בעיר רֶהַט, בה מתגוררים מעל 60 אלף תושבים, השכר הממוצע לשכיר לחודש הוא הנמוך ביותר בקרב היישובים הבדואיים בנגב, ועומד על 4,543 ש"ח בלבד, שכר הנמוך בכ-50% מן השכר הממוצע הכללי בישראל לשכירים.

תרשים 12: אחוז בני 15 ומעלה שעבדו כשכירים, 2008

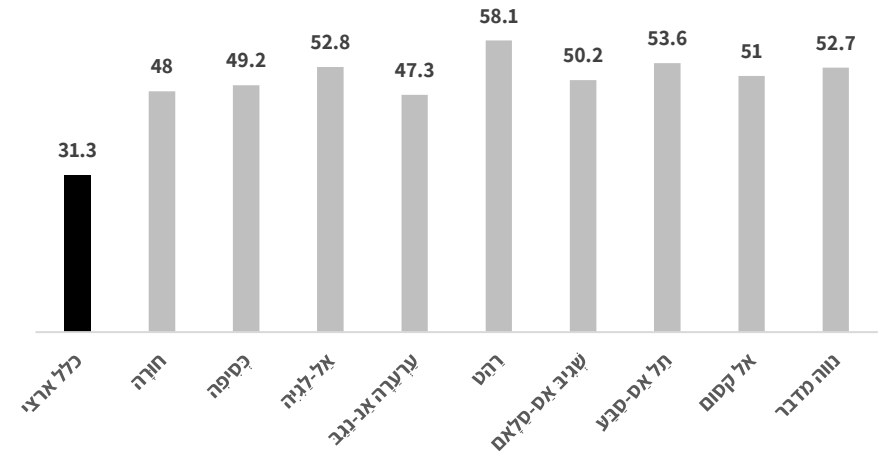
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים - מפקד 2008.

תרשים מספר 12 מציג את אחוז בני 15 ומעלה ביישובים השונים שעבדו כשכירים בשנת 2008. כפי שעולה מן הנתונים, מדובר באחוזים גבוהים מן האוכלוסיה, במרבית היישובים מדובר בשיעור גבוה מהשיעור הכלל ארצי. תרשים מספר 13 מציג את אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום לפי ישוב לצד שיעור זה בישראל. בעוד ששיעור השכירים שהשתכרו עד שכר מינימום בישראל עמד על 31.3%, בעיירה עֶרְעֶרָה-אנְגַב בה השיעור הנמוך ביותר מדובר על 47.3% מן השכירים - פער של 16%, ואילו בעיר רַהַט, בה השיעור הגבוה ביותר, מדובר ב-58.1% מן השכירים, פער של 26.8% מן השיעור הכללי.

כפי שעולה מתרשים 11, השכר הממוצע לשכירים ביישובים הבדואיים בנגב נמוך באופן משמעותי מן השכר הממוצע לשכירים בישראל, ועל פי תרשים 12, אחוז ניכר מן העובדים עובדים כשכירים. בפועל, מדובר בהכנסה נמוכה ביותר, שמסבירה באופן חלקי את העוני ביישובים הבדואיים בנגב ואת השתייכותם לאשכול הסוציו-אקונומי הנמוך בישראל.

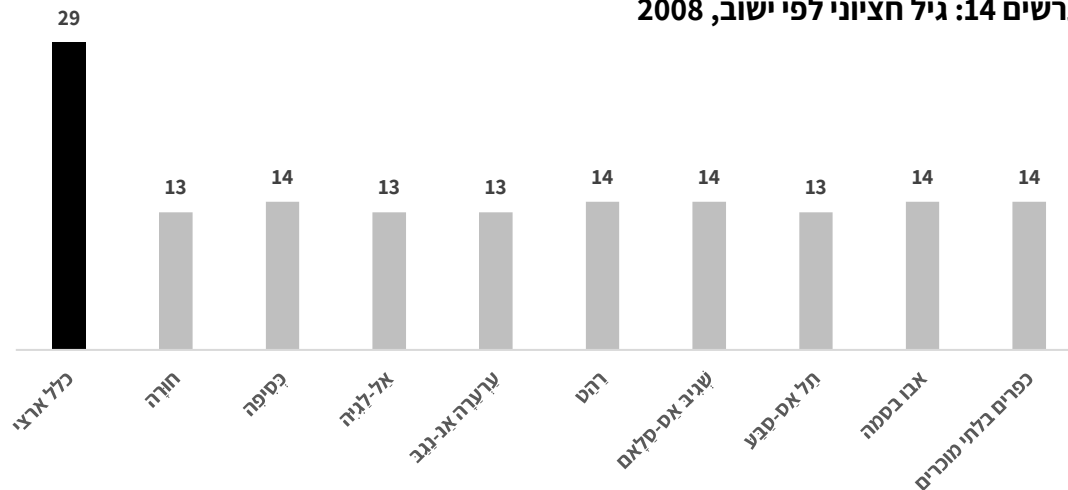
יתרה מזאת, בשנת 2013, אליה מתייחסים הנתונים המוצגים בתרשים 13, עמד שכר המינימום בישראל על 4,300 ש"ח לחודש, וכפי שעולה מן הנתונים, בשישה ישובים ומועצות אזוריות בדואיים בנגב, מחצית השכירים ואף למעלה מכך, השתכרו עד לשכר זה. מכאן, שמרבית העובדים זוכים לשכר נמוך ביותר, ממנו קשה מאוד לקיים משפחה, שלרוב מתבססת על מפרנס אחד.

תרשים 13: אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום לפי ישוב, 2013

מקור: הנתונים לגבי היישובים הבדואים לקוחים מתוך: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ הרשויות המקומיות 2014 (מעודכן ליום 29.05.2016); הנתון הכלל ארצי לקוח מתוך: אתר ביטוח לאומי. תמונת מצב - סטטיסטיקה לפי ישובים. מיום 11.12.2016.

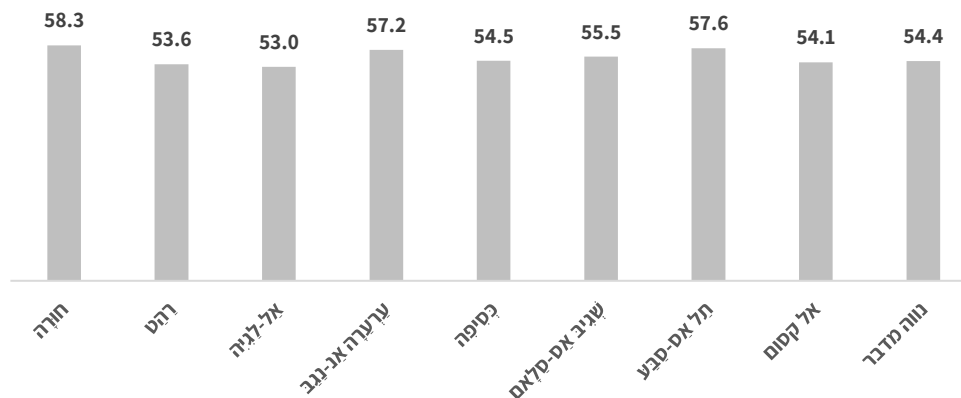
תרשים 14: גיל חציוני לפי ישוב, 2008

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים - מפקד 2008.

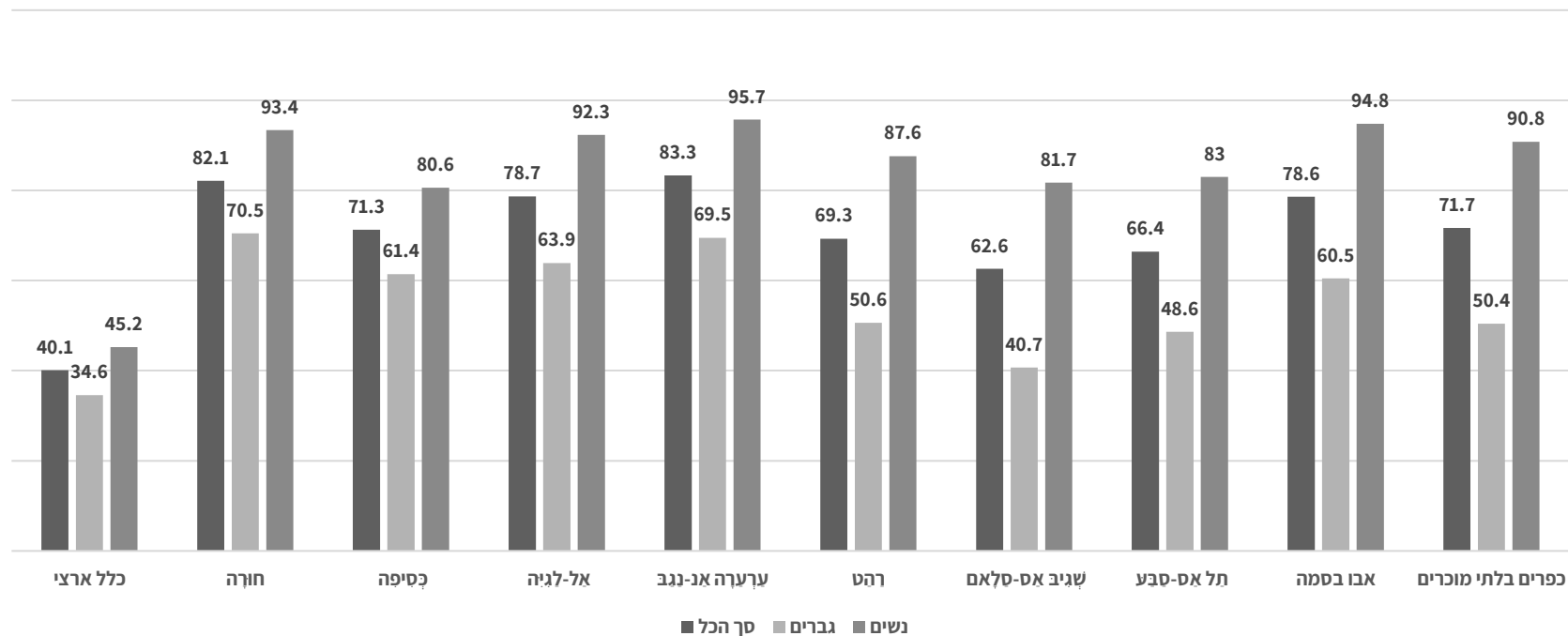
תרשים מספר 14 מציג את הגיל החציוני לפי ישוב בשנת 2008, לצד הגיל החציוני הכללי בישראל באותה שנה. משמעותו של הגיל החציוני היא שמחצית האוכלוסיה מתחת לגיל זה, ומחציתה מעל. כפי שניתן לראות, בעוד שבשנת 2008 עמד הגיל החציוני הכללי על 29, ביישובים הבדואיים בנגב הוא נע בין 13 ו-14 שנים בלבד. תרשים 15 מציג נתונים חדשים יותר, משנת 2014, של שיעור בני 0-17 מתוך האוכלוסיה ביישובים השונים. נתונים אלה, לפיהם אחוז בני 0-17 ביישובים נע בין 53% ל-58.3%, חושפים גם הם את יחס התלות הגבוה ביישובים הבדואיים בנגב. ילדים ונערים תלויים בהכנסתם של הוריהם, וביישובים הבדואיים, כיוון שאחוז בני 0-17 כה גבוה והגיל החציוני כה נמוך, יחס התלות, בין מי שתלויים לבין מי שבהם הם תלויים, מאוד גבוה. כאמור, השכר הממוצע ביישובים אלה הוא נמוך באופן משמעותי מהשכר הממוצע לשכירים בישראל (ראו תרשים 11), וכמחצית מן השכירים ביישובים אלה משתכרים עד שכר מינימום (ראו תרשים 13). מכאן, שבעוד שיחס התלות ביישובים אלה גבוה, ההכנסה ביישובים אלה מאוד נמוכה.

תרשים 15: אחוז בני 0-17 בסוף שנת 2014 לפי ישוב

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ הרשויות המקומיות 2014 (מעודכן ליום 29.05.2016).

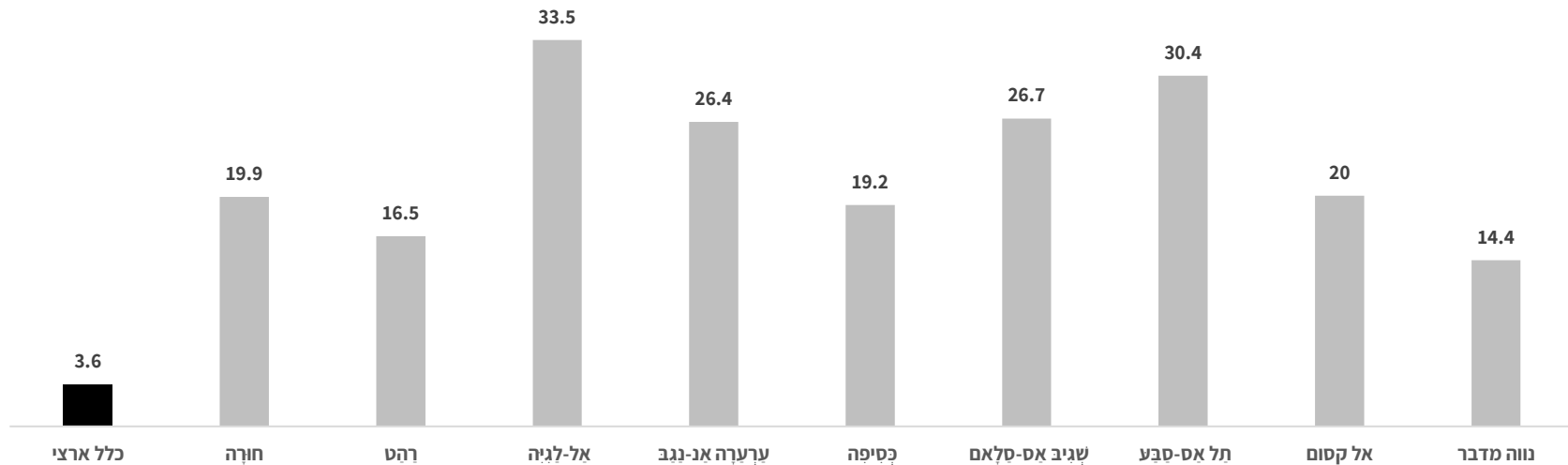
תרשים 16: אחוז בני 15 ומעלה שאינם בכוח העבודה האזרחי השנתי, 2008

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ מסוכם של ישובים - מפקד 2008.

תרשים מספר 16 מציג את אחוז בני 15 ומעלה ביישובים השונים שאינם בכוח העבודה האזרחי השנתי, על פי מפקד 2008. בעוד שנתוני האבטלה מתייחסים אך ורק לא/נשים שחיפשו עבודה בפועל, הנתונים בתרשים מתייחסים לכלל האוכלוסיה, גם למי שלא חיפשו עבודה באותה שנה או לא עבדו מעולם. כפי שעולה מן התרשים, בכל היישובים מעל 80% מן הנשים אינן בכוח העבודה, ובשלוש עיירות, במועצה האזורית אבו בסמה ובכפרים הבלתי מוכרים, מדובר במעל 90% מן הנשים. סביר להניח שמאז מפקד האוכלוסין עלה שיעור השתתפותן של נשים בכוח העבודה, אך עדיין מדובר באחוז גבוה ביותר מקרב המשפחות הבדואיות המתבסס על מפרנס אחד, בשכר נמוך ביותר. גם בקרב הגברים בקהילה הבדואית, ניכר כי שיעור אי השתתפות בכוח העבודה גבוה באופן משמעותי מן השיעור הארצי, ובחלק מן היישובים מגיע לפי שתיים ואף יותר.

תרשים 17: אחוז מקבלי גמלת הבטחת הכנסה (נפשות) לפי ישוב, 2014

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קובץ הרשויות המקומיות 2014 (מעודכן ליום 29.05.2016).

תרשים מספר 17 מציג את אחוז הנפשות המקבלות גמלת הבטחת הכנסה ביישובים הבדואיים בנגב. ניתן לראות כי במרבית היישובים, מדובר באחוז משמעותי מן התושבים הנזקק לגמלה זו, על אחת כמה וכמה ביחס לאחוז הכלל ארצי העומד על 3.6% מכלל האוכלוסיה. כך למשל, בעיירה אל-לגיה בה מדובר בשיעור הגבוה ביותר, 33.5% מן התושבים מקבלים גמלת הבטחת הכנסה. במועצה האזורית נווה מדבר, בה השיעור הנמוך ביותר, מדובר בשיעור גבוה של 14.4% מן התושבים. ראוי לציין כי בשנת 2016, נעו סכומי גמלת הבטחת הכנסה בין 1,384 ש"ח ל-4,400 ש"ח,⁶ סכום שאינו מהווה אפילו מחצית מן השכר הממוצע במשק, ונמוך משיכר המינימום בישראל.

⁶ אתר כל זכות. גמלת הבטחת הכנסה (השלמה הכנסה). מיום 11.12.2016.

סיכום

הסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב". בפועל, כפי שעולה מן הנתונים, הפערים בין הקהילה הבדואית לשאר האוכלוסיה בישראל רק מעמיקים, ושירותים בסיסיים ביותר כמו חינוך נמנעים מחלק ניכר מהאוכלוסיה. השנים חולפות ומדינת ישראל אינה מציעה כל פתרון לקהילה הבדואית, אך גם אינה דואגת להעניק את השירותים הללו לאזרחיה ועומדת מנגד כשהפערים רק גדלים.

אין ספק כי כל הנתונים המוצגים בקובץ, שלכאורה נפרדים זה מזה ועוסקים בתחומים שונים, קשורים ביניהם בקשר הדוק. העוני הנרחב בקרב הקהילה הבדואית מתבטא בדירוג הסוציו-אקונומי הנמוך, בהסתמכות על גמלת הבטחת הכנסה, ונובע לא רק מהשיעור הגבוה של א/נשים שאינם עובדים או של שכירים שמשתכרים עד לשכר המינימום, הוא קשור קשר הדוק גם בפערים האדירים בין הקהילה הבדואית לשאר האוכלוסיה בתחום החינוך. גם למצב התשתיות בעיירות הממשלתיות המתוכננות והעדר התשתיות בכפרים הבלתי מוכרים ובחלק מן הכפרים המוכרים ישנה השפעה רבה על ההישגים בחינוך ועל הקושי ביציאה לעבודה. על כן, כל עוד לא תשקיע המדינה בתכנית נרחבת העוסקת בהסרת החסמים הרבים הללו, המצב לא ישתנה.

בפועל, ממשלות ישראל ממשיכות לאשר את הקמתם של יישובים יהודיים חדשים בנגב. כבר השנה החל שלב האכלוס של היישוב כרמית בסמוך לצומת שוקת, והיישוב חירן הממוקם לא רחוק משם נמצא כבר בשלבי בנייה מתקדמים. בהחלטות ממשלה שונות אושרו עוד לפחות עשרה יישובים המיועדים לקהילה היהודית, אל מול שני יישובים המיועדים לקהילה הבדואית. כך, במקום לפעול לצמצום הפערים בין הקהילות, לחדול ממדיניות הריסת הבתים, להכיר בכפרים ולתכנן יישובים לקהילה המהווה

מן הנתונים השונים המוצגים בקובץ עולה תמונה של הזנחה מתמשכת של הקהילה הבדואית בנגב במגוון רחב של תחומים. החל מן האפליה בתכנון ובהקמה של יישובים לקהילה או בהכרה בכפריה, דרך מדיניות הריסת הבתים הנרחבת, מערכת החינוך שרבים נושרים ממנה בדרך ורבים אחרים שאוחזים בתעודות בלתי שמישות, השכר הנמוך ביישובים הבדואיים ואפשרויות התעסוקה המעטות, כמו גם הסתמכותם של רבים על גמלת הבטחת ההכנסה הנמוכה שמעניקה המדינה.

משנת 1968 ועד היום הקימה המדינה שבע עיירות לקהילה הבדואית בנגב, כולן נמצאות בתחתית הסולם הסוציו-אקונומי בישראל. גם 11 הכפרים שהכירה בהם המדינה לאורך 15 השנים האחרונות מצויים במצב דומה. 28% מן הקהילה הבדואית מתגוררים גם היום ביישובים שמדינת ישראל מסרבת להכיר בהם, זוכים לקבלת שירותים ממשלתיים חלקיים ביותר וחיים ללא תשתיות ראויות.

מתכניות הממשלה השונות לקהילה הבדואית בנגב עולה כי כוונתה של הממשלה להשקיע תקציבים אך ורק בעיירות הממשלתיות המתוכננות ובניסיונות ההסדרה המתמשכים של הכפרים שהוכרו זה מכבר על ידה. תקציבים אלה הם טיפה בים ולא יתקנו את תמונת המצב העגומה שעולה מקובץ נתונים זה. יתרה מזאת, כל עוד מסרבת המדינה להכיר ביישובים הבלתי מוכרים ומונעת מהם שירותים, ותושביהם ממשיכים לקבל שירותים בסיסיים רק ביישובים המוכרים, יתקשו היישובים הללו בהענקת שירותים איכותיים ונרחבים לתושביהם.

עתירות רבות לבית המשפט העליון שהוגשו בדרישה להעניק שירותים ממשלתיים ולהקים תשתיות בכפרים הבלתי מוכרים נדחו על ידי בית המשפט שקיבל פעם אחר פעם את טענת המדינה כי הדבר פוגע "במאמצי

מעל שלישי מתושבי האזור, ממשיכה הממשלה לקדם קהילה אחת ששיעורה באזור הולך וקטן על פני האחרת ששיעורה הולך וגדל.

הדרך לצמצום הפערים הרבים ארוכה, ובכדי לצאת אליה על מדינת ישראל לראות בקהילה הבדואית שותפה אמיתית, ולהכיר בה כקבוצה של אזרחים שווים זכויות. מדיניות הריסת הבתים הנרחבת, השירותים המוגבלים ומאמצי "הסדרת ההתיישבות" האגרסיביים של רשויות המדינה, אל מול אישורם והקמתם של ישובים יהודיים חדשים רבים, הם אינם צעדים בנוי אמון והם מעידים על כך שלמדינה אין כל כוונה או רצון לפעול למען הקהילה הבדואית, באף תחום. כל עוד מדינת ישראל לא תשקיע את המשאבים הנדרשים לחיזוקה וקידומה של הקהילה הבדואית בנגב תוך שיתוף פעולה כנה ומלא עם מנהיגיה וחבריה, יישאר המצב כפי שהוא והפערים בין הקהילות בנגב רק יתרחבו ויעמיקו.

منتدى التعايش السلمي في النقب من أجل المساواة المدنية
פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי
Negev Coexistence Forum for Civil Equality

info@dukium.org | 050-7701118/9 | www.dukium.org

